

Asia: OM 82/52/2017

Arviomuistio kansalaisaloitemenettelyn toiminnasta 2012–2017

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne muistiossa läpikäytyihin muutosehdotuksiin kansalaisaloitemenettelyssä?

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lausunto arviomuistiosta kansalaisaloitemenettelyn toiminnasta 2012-2017

SDP toteaa arviomuistiosta kansalaisaloitemenettelyn toiminnasta 2012-2017 (45/2017) seuraavaa:

Kansalaisaloitelaki on ollut voimassa viisi vuotta. Tänä aikana on pantu vireille yli 600 kansalaisaloitetta, joista 19 on edennyt eduskunnan käsittelyyn. Yksi eduskunnan käsittelemistä aloitteista on johtanut suoriin muutoksiin lainsäädännössä ja osalla muista eduskunnan käsittelemistä aloitteista on ollut välillisiä vaikutuksia. SDP katsoo, että kansalaisaloitemenettelyllä on saatu aktivoitua erityisesti nuoria ja sellaisia ihmisiä, jotka muutoin ovat politiikassa passiivisia. Kansalaisaloite on yksi uusi väylä demokratian toteuttamiseksi, jotka ihmiset ovat ottaneet hyvin vastaan.

Arviomuistiossa pohditaan, onko 50 000 kannatusilmoitusta sopiva vaatimus kansalaisaloitteen eduskuntaan etenemiselle. Muistiossa muistutetaan, että vain 3 prosenttia vireille pannuista aloitteista onnistuu keräämään 50 000 kannatusilmoituksen rajan. Rajan nostamisen puolesta puhuu puolestaan se, että se parantaisi kansalaisaloitteiden arvostusta ja toisaalta nykyinen raja on liian matala nettiaikana. SDP:n mukaan rajaa 50 000 kannatusilmoituksesta voidaan pitää sopivana. Rajaa ei ole tarvetta laskea, mutta jos rajaa korotetaan se voi vaikeuttaa kannatusilmoitusten keräämistä ja tätä kautta kaventaa demokratiaa.

Muistiossa pohdittiin, onko kuusi kuukautta sopiva aika vaadittujen allekirjoitusten keräämiseksi. Arviomuistion pohjaksi tehdyssä kyselyssä vastanneista enemmistö piti kuuden kuukauden määräaika sopivana.

Nykyisin laista seuraa, että aloitteeseen kerätyt kannatusilmoitukset ovat julkisia, mikäli Väestörekisterikeskuksen tarkastuksessa todetaan 50 000 kannatusilmoituksen määrän täyttyneen.

Arviomuistiossa esitetään, että kansalaisaloitteeseen kerätyt kannatusilmoitukset tulisi tuhota laissa säädettyjen määräaikaisten puitteissa eivätkä kannattajien tiedot tulisi julkisiksi, vaikka aloite olisi kerännyt yli 50 000 kannatusilmoitusta. SDP:n kanta on, että kansalaisaloitteen kannattajien nimien tulee olla julkisia myös jatkossa, eikä tietoja tule salata. Allekirjoitusten julkisuus painottaa aloitteen allekirjoittamiseen sisältyvää harkintaa ja vastuuta ja sen voidaan näin odottaa vahvistavan aloitteiden painoarvoa. Lisäksi on huomioitava, ettei oikeusministeriöllä ole tosiasiallisia mahdollisuuksia tarkastaa yksittäisten allekirjoitusten aitoutta ja pätevyyttä. Allekirjoitusten julkisuus voidaan tällöin nähdä myös kontrollikeinona, joka on omiaan lisäämään järjestelmän luotettavuutta.

Arviomuistiossa pohditaan laajasti tulisiko kansalaisaloitteen kannattamisen ikäraja laskea esim. 15- tai 16-vuotiaille. Ikärajan alentamista pidettiin pääasiallisesti mahdollisena kehityssuuntana etenkin siinä tapauksessa, että ikärajoja laskettaisiin myös äänestämisen ja muun poliittisen osallistumisen osalta.

SDP:n mukaan kansalaisaloitteen kannattamisen ikäraja on perusteltua pitää sidottuna muun poliittisen vaikuttamisen ikärajiin. SDP:n käsityksen mukaan ikärajan laskeminen ei siis tässä yhteydessä ole tarkoituksenmukaista, vaan se tulisi luontevasti käsitellyksi osana harkintaa yleisen äänestysikärajan laskemisesta. Arviointia järjestelmän toimivuudesta voidaan myös ikärajan osalta tehdä myöhemmässä vaiheessa, kun menettelystä on saatu enemmän kokemusta. Ikärajan laskeminen edellyttäisi myös perustuslain muuttamista, eikä se yksin tämän kysymyksen osalta ole mielekästä.

Kansalaisaloitteen vireillepanijana tulee olla yksi tai useampi äänioikeutettu Suomen kansalainen. Lain mukaan vireillepanijan on nimettävä aloitteelle vähintään yksi edustaja ja varaedustaja. Huomionarvoista on se, että kansalaisaloitelaisissa ei edellytetä aloitteen edustajien olevan äänioikeutettuja Suomen kansalaisia. Laki sallii se, että aloitteen edustajana tai varaedustajana voisi toimia esimerkiksi alaikäinen tai ulkomaan kansalainen. Tällainen henkilö ei voi toimia aloitteen kannattajana.

Selkeyden vuoksi SDP yhtyy arviomuistion näkemykseen siitä, että aloitteen vastuuhenkilöiden eri nimikkeet ja kansalaisaloitelaisissa määritellyt hieman toisistaan poikkeavat vastuut voisi yhdenmukaistaa siten, että kaikilla vastuuhenkilöillä olisi yhtenäiset vastuut ja velvoitteet sekä sama nimike, joka voisi olla esimerkiksi aloitteen vireillepanija tai aloitteen vastuuhenkilö.

Kannatusilmoituksia kerätessä on aloite, tieto sen vireillepanijasta ja edustajasta sekä edustajan yhteystiedot oltava aloitteen allekirjoittajien nähtävissä. Aloitteen tekijät ovat kokeneet yhteystietojensa julkaisemisen netissä epämiellyttäväksi. Arviomuistiossa esitetään, että menettelyä kevennettäisiin siten, että asioinnin yhteydessä ja kannattajien nähtävälle tulisi ilmoittaa yhteystieto vastuuhenkilöiden tavoittamiseksi, mutta ei erityisesti edellytettäisi edustajien ja varaedustajien yhteystietojen julkaisua. Kyseessä voisi siis olla erityisesti aloitekampanjaa varten luotu sähköposti tai vaikkapa aloitteen kampanjoinnista vastaavan järjestön yhteystiedot. SDP katsoo, että aloitteessa tulisi olla aloitteen tekijän nimi, mutta kannattaa yhteystietojen keventämistä muutoin esitetyllä tavalla.

Arviomuistiossa on pohdittu, miten huonosti valmisteltuja aloitteita voitaisiin karsia. Demokraattiset innovaatiot Suomessa tutkimusryhmä esittää, että oikeusministeriö voisi kommentoida aloitteiden puutteellisuutta ja tarvittaessa antaa juridista konsultaatiota aloitteen tekijöille. SDP pitää kannatettavana tällaista menettelyä, jossa aloitteisiin olisi mahdollista saada oikeusministeriöstä kommentteja ja konsultaatiota ennen niiden julkaisemista. Tämän kaltainen apu olisi luontevasti yhdistettävissä nykyistä tarkempaan ja perusteellisempaan yleiseen ohjeistukseen siitä, miten kansalaisaloite kannattaa kirjoittaa. Parhaimmillaan näin voitaisiin vähentää sellaisia aloitteita, joilla ei ole juridisten puutteiden vuoksi todellista mahdollisuutta edetä tai jotka perustuvat esimerkiksi väärinymmärrykseen voimassaolevasta lainsäädännöstä. Ehdotetun kommentointi- ja konsultointiavun pitäisi kuitenkin olla suhteellisen kevyttä ja lähinnä keskittyä siihen, että kiinnitettäisiin aloitteen tekijöiden huomion aloitteen ilmeisimpiin puutteisiin ja ongelma-kohtiin. Lain kirjoittamistyöhön tai puolivalmiiden aloitteiden työstämiseen aloitteen tekijöiden puolesta ei ole resurssien käytön puolesta perusteltua ryhtyä.

Arviomuistiossa laadun parantamiseksi esitetään sitä, että aloitteen voisi panna vireille viisi äänioikeutettua Suomen kansalaista. Lisäämällä aloitteen vastuuhenkilöiden lukumäärää voitaisiin mahdollisimman yksinkertaisella ja kustannustehokkaalla tavalla pyrkiä varmistamaan aloitteiden huolellisempi valmistelu. SDP pitää tätä kannatettava.

Nykyisessä järjestelmässä kannatusilmoituksia voidaan kerätä oikeusministeriön verkkopalvelussa. Tämän edellytyksenä on, että kansalaisaloitteelle on kerätty vähintään 50 kannatusilmoitusta kuukauden aikana. Tämä menettely on saanut kritiikkiä, koska on koettu sen hankaloittavan nimien keruuta heti prosessin alussa. Arviomuistiossa esitetään, että voitaisiin luopua vaatimuksesta, että kannatusilmoitusten kerääminen oikeusministeriön kansalaisaloite.fi-verkkopalvelussa edellyttää, että aloitteelle olisi kerätty vähintään 50 kannatusilmoitusta kuukauden kuluessa aloitteen päiväyksestä. SDP pitää tällaista muutosta mahdollisena, mutta vain yhdessä muiden aloitteiden laatua vahvistavien toimenpiteiden, erityisesti viittä vastuuhenkilöä koskevan vaatimuksen kanssa. Aloitteiden automaattisesta pääsystä verkkopalveluun pitää myös olla valmius palata takaisin 50 kannatusilmoituksen vaatimukseen, mikäli uusi menettely johtaa heikkolaatuisten tai vailla todellisia menestymismahdollisuuksia olevien aloitteiden määrän selkeään lisääntymiseen.

Julkisessa keskustelussa on nostettu esiin kysymys, tulisiko kansalaisaloiteoikeuden ulkopuolelle rajata ns. vasta-aloitteet. Kysymys on kansalaisaloitteen pohjalta hyväksytystä tasa-arvoisesta avioliittolaista ja sen kumoamiseksi tehdystä aito-avioliitto vasta-aloitteesta. Lainsäädännössä tulee pyrkiä johdonmukaisuuteen ja vakauteen. Jos aloitteen aiheesta on vastikään säädetty ja harkiten käyty läpi eri vaihtoehdot läpi, ei ole mielekästä avata asiaa uudelleen. Toistaiseksi kuitenkin vasta-aloitteita on tehty vain yksi, joten aloiteoikeuden rajaamiselle ei ole vielä riittäviä perusteita. SDP:n kanta on, että järjestelmän kehittymistä tulee seurata ja jos tilanne muodostuu ongelmalliseksi, on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Kansalaisaloitteen raukeamisen osalta arviomuistiossa esitetään, että kansalaisaloitelaisissa säädettyä määräaika aloitteen toimittamisesta eduskunnalle voitaisiin pidentää kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen. Tällöin vähenisi riski sille, että aloite jouduttaisiin antamaan eduskunnalle aivan vaalikauden lopussa eikä eduskunta siten ehtisi käsitellä sille annettua kansalaisaloitetta. SDP pitää tehtyä esitystä kannatettavana.

Tämän lisäksi SDP toteaa, että eduskunnassa on koettu ongelmalliseksi kansalaisaloitteiden käsittelyä koskevien menettelytapojen vakiintumattomuus. Erityisesti epävarmuutta on ollut siitä, milloin kansalaisaloitteesta tulisi laatia mietintö ja milloin ei. SDP katsoo, että eduskunnan tulisi laatia oma kriteeristönsä mietinnön laatimisen ehdoista, johon valiokunnat voisivat nojautua harkinnassaan.

SDP ehdottaa, että mietintö lähtökohtaisesti jätettäisiin näiden kriteerien mukaan laatimatta ainakin seuraavissa tapauksissa

- Kansalaisaloitteen sisältö on ilmeisessä ristiriidassa perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa.
- Aloite koskee asiaa, joku kuuluu kunnallisen itsehallinnon piiriin tai ei muuten kuulu eduskunnan normaaliin toimialaan.
- Sama eduskunta on aikaisemmin tehnyt asiassa sisällöltään olennaisesti vastakkaisen päätöksen
- Sama eduskunta on jo käsitellyt olennaisilta osin saman sisältöisen kansalaisaloitteen
- Aloitteessa esitetty lainsäädäntö on sisällöltään juridisesti tai muuten niin puutteellista, ettei sitä voisi saattaa voimaan sellaisenaan tai kohtuullisin korjauksin.

Helsingissä, 12.10.2017

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue – Finlands Socialdemokratiska Parti r.p.

Puoluehallitus

Muita huomioita kansalaisaloitemenettelystä tai kansalaisaloitemuistiosta?

-

Lampinen Tuula
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue - Puoluehallitus